

SZEKERNYÉS JÁNOS

„Fáradásom eredményes volt”

– 45 éve hunyt el Jakabffy Elemér lapszerkesztő és történész –

A Bánság egyik legkiválóbb személyisége, a neves politikus, országgyűlési képviselő, lapszerkesztő és történétíró, Jakabffy Elemér 1881. május 17-én látta meg a napvilágot Lugoson. Édesapja Jakabffy Imre, Krassó-Szörény vármegye árvaszéki elnöke, majd főispánja, később a belügyminisztérium államtitkára, édesanyja pedig Zsidák Ilona. Apai ági felmenői örmény származásúak voltak, s Erdélyből kerültek a Bánságba, ahol a Karánsebes melletti Zaguzsénban (Zăguzeni) vásároltak birtokot. Azt követően, hogy 1883-ban Jakabffy Imrét Krassó-Szörény vármegye alispánjává választották, a család beköltözött a lugosi vármegyeház épületébe.

Jakabffy Elemér alapfokú és középiskolai tanulmányait szülővárosában végezte a Billmann Márton, illetve Putnoky Miklós vezette lugosi római katolikus főgimnáziumban, majd beiratkozott a budapesti egyetem jogi karára. 1903 végén a politikai tudományok doktorává avatták, a jogi doktorátust 1905-ben szerezte meg. 1906 januárjától 1907 áprilisáig a Pestvidéki Törvényszék joggyakornokaként dolgozott. Eszmefuttatásokat, vitacikkeket, jegyzeteket közölt a *Budapesti Hírlap* s más újságok hasábjain. Budapesten látott nyomdafestéket 1904-ben első terjedelmesebb tanulmánya *Mit kell tennünk elsősorban a gazdasági cselédkérdés megoldása érdekében?* címen. A családi tradíciót folytatva Tisza István politikai irányvonalát képviselte.

Fiatalkorától szenvedélyes utazó, világgjáró volt. Bukaresttől Nürnbergig, Fiumétől, Velencétől, Lyontól Prágáig s Karlsbadig sokfelé megfordult, s mindenhol megkülönböztetett érdeklődést tanúsított a történelmi emlékek iránt. Kirándulásairól, úti élményeiről színes és részletes feljegyzéseket készített.

1908. január 2-án ügyvédi irodát nyitott Lugoson, ahol házat is vásárolt a Bonnáz utca 1. szám alatt. Az ügyvédi iroda és a lakás fehérre festett előszobáját piros-sárga-kék „à la grec” mintájú 20 cm széles sáv ékesítette, míg a berendezési tárgyakat – a pamlogot, a székeket, a szekrény ajtaját stb. – a piacon vásárolt katrincák és obregék borították. Jakabffy Elemér a román parasztházak hagyományos bútorait válogatta össze, hogy megnyerje ügyfeleinek rokonszenvét. Irodájának kezdetben meglehetősen gyenge volt a forgalma, csak akkor emelkedett valamelyest, amikor egy nagyobb csodeljárás lebonyolításával bízták meg.

Jakabffy Elemér (1881–1963)

1910 januárjában Budapesten a Várkapolnában házasságot kötött Reitter Ernával.

A Nemzeti Munkapárt programjával 1910-ben országgyűlési képviselővé választották a boksánbányai kerületben. Kortesbeszédeit magyar, német és román nyelven mondta el. Ellenjelöltje a népszerű román lapszerkesztő és politikus, dr. Valeriu Braniște volt. Komolyan vette mandátumát. A képviselőház igazságügyi bizottságának tagjaként határozati javaslatot olvasott fel a magyar parlamentben a nemzetiségi kérdésről is.

„A képviselőház a magyar nemzet évezredes tradíciójához híven, tántoríthatatlanul ragaszkodik az állam egységéhez és nemzeti jellegéhez, másrészt kifejezi azon kívánságát, hogy a nemzetiségek nemcsak a jogegyenlőség kedvezményében részesüljenek, hanem a kormány minden lehető kövessen el kulturális és gazdasági fejlődésük érdekében.”

Az első világháború kitörése Jakabffy Elemér pályáját, sorsát is megváltoztatta. Tartalékos tisztként be kellett vonulnia Montenegróban állomásozó ezredéhez. 1916-ban tért vissza Budapestre, s utazott Bécsbe I. Ferenc József osztrák császár és magyar király temetésére, illetve IV. Károly király megkoronázásának ünnepségére.

Ezekben az években emelkedett politikusi pályája zenitjére. Tagja lett a parlament pénzügyi bizottságának, valamint a dualista monarchia hatvantagú magyar delegációja külügyi és hadügyi albizottságának. A delegáció legfiatalabb tagjaként részt vett a tanács utolsó bécsi ülésén, amely lényegében a „dualizmus”, az Osztrák–Magyar Monarchia temetését jelentette.

1918-ban kultúr- és szociálpolitikai tanulmányt adott ki Budapesten *A románok hazánkban és a román királyságban* címen, és megjelentette *A választójogi bizottság tagjai a nők választójogáról* című összeállítását.

Az őszirózsás forradalom kitörése Jakabffy Elemért Lugoson érte. A közrend és a vagyonbiztonság fenntartásában minden támogatást megadott Issekutz Aurélnak, Krassó-Szörény vármegye alispánjának. A nehéz napok eseményeiről részletes naplót vezetett, amely

Az 1850-ben épült Jakabffy-kúria Zaguzsénban

később *A magyar államhatalom utolsó hónapjai Krassó-Szörény megyében* című munkája alapjául szolgált. Visszaemlékezéseiben is részletesen foglalkozott az Osztrák–Magyar Monarchia felbomlásának lugosi és Krassó-Szörény vármegyei eseményeivel. 1918. november 14-én Lugost is megszállták a szerbek, s az antant keleti hadserege a Marosnál jelölte ki a demarkációs vonalat. Krassó-Szörény vármegye székvárosába 1919. január 26-án vonultak be a francia hadsereg egységei, amelyeket május 23-án a román csendőrség alakulatai váltották fel. A megyei hivatalokat június 30-án vették át a románok. Mivel nem akart az új államhatalomnak

hűségesküt tenni, Jakabffy Elemér bezárta ügyvédi irodáját, és Zaguzsénba költözött a birtokaira.

A trianoni békediktátum új korszakot hozott életében és politikusi pályáján. Politikusi- és földbirtokostársai nagyobb hányadától eltérően nem a megcsonkított Magyarországra való áttelepülést, a „repatriálást” vagy „optálást” választotta, hanem Lugoson, illetve a többségében románlakta Zaguzsénban maradt.

„Arról, hogy a nagyhatalmak 1919 végén Romániával is úgynevezett kisebbségvédelmi szerződést írtak alá, amely kötelezettségeket ró az ittmaradt kisebbségi sorsra juttatottakkal szemben, akkor még nem tudtuk, erről csak 1920 folyamán értesültünk, de hogy a Gyulafehérváron a románok nemzetgyűlésén meghozott határozatok reánk vonatkozó rendelkezései csak papíron maradnak, már az uralomváltozás első heteiben megállapíthattuk...”

Jakabffy Elemér elsők között ocsúdott fel a történelmi sorsfordulat okozta megrázkódtatásból és a sorvasztó passzivitásból. A lankadatlan tevékenység, a céltudatos és felelős kisebbségsszolgálat az életelemévé vált. A Romániába szakadt magyarság önkéntes ösztönzőjévé, szervezőjévé és prókatorává szegődött. Anyagilag támogatta a hetente háromszor megjelenő, Sulyok István szerkesztette *Krassó-Szörényi Lapokat*. Kezdetben álneveken vagy névtelenül írt a megye egyedüli magyar nyelvű lapjában. Heti rendszerességgel jelentek meg *Múlt és jelen*, valamint *Régi krassóiak* címen indított állandó rovatai. Később immár saját neve alatt írt éles hangú vezércikkeket, amelyben az agrárreformmal, a bánsági magyar telepések sorsával és iskolaügyekkel foglalkozott. A kolozsvári *Keleti Újságban* közölte, majd külön lenyomatban is kiadta *Az agrártörvény telepfosztó rendelkezéseinek erkölcsi alapja* című tanulmányát.

1921 őszén családjával ismét Lugosra költözött. Tevékenyen bekapcsolódott a romániai magyarság politikai és közösségi életébe, s körültekintő óvatosság után aktív szerepet vállalt a Kolozsvárott megalakult Magyar Szövetség munkájában. A *Keleti Újság* 1922-es *Milyen lesz a Magyar Szövetség?* címen indított széles körű ankétja keretében fájdalommal szögezte le, hogy a romániai magyar kisebbség nem rendelkezik még megfelelő politikusi garnitúrával.

„Annak idején a magyar közéletben körülnézhettem, és onnan is mindig azt tapasztalhattam, hogy mindegyikünk látószögét akkor, amikor embert keresünk, két sövény szűkítette meg, melyeknek véletlen hézagain láthattunk csak néha át. Az egyik a pártszempont, a másik a világnézet vagy inkább

a társadalmi felfogás volt. ... Olyan térre volna szükség, ahol mindenki, bárhol lakjék, tehetsége és munkakészsége szerint érvényesülhessen. Ez a tér ma, szerény megítélésem szerint csakis olyan politikai szakközlöny lehet, amely a nemzeti szervezkedés állandóan megújuló feladatainak kérdésében lehetővé tesz minden készülséges megnyilatkozást, mint ahogyan gyűjteménye, azaz nemzeti katasztere lehet azoknak az adatoknak, melyeket szellemi és gazdasági életünkről mielőbb össze kell hordanunk. Mert azzal tisztában kell lennünk, hogy hiába minden szervezkedés és minden akarás, hiába a hivatott vezetők megismerése is, ha nem tudjuk, milyen erők és értékek felett rendelkezünk, és ezek közül melyeket fenyeget legkövetlenebbül veszély."

A politikai szakközlönyt végül Jakabffy Elemér hívta életre. Krassó-Szörény megye korábbi főjegyzőjével, majd alispánjával, dr. Willer Józseffel és Sulyok István egykori főszolgabíróval, a *Krassó-Szörényi Lapok* szerkesztőjével társulva 1922 szeptemberében Lugoson megindította a *Magyar Kisebbség* című „nemzetpolitikai szemlét”, amely Húsvéth és Hoffer nyomdájának betűivel 1942-ig változatlan formában látott napvilágot. Az egyedülálló sajtóorgánium megjelenését meleg szavakkal köszöntötte a Kolozsvárott kiadott rangos napilap, a *Keleti Újság*: „Első száma jelent meg most, és úgy érezzük, mintha valami régi kedves ismerősünk érkezett volna meg miközénk, telve ragyogó élettudattal és az idők terhét mindig lebíró önbizalommal. Jó helyről jött, és jó helyre megy, mikor minden gondolkozni és dolgozni akaró magyart fölkeres. Sőt nemcsak magyarnak, de az erdélyiséget felépíteni akaró minden okos és jó embernek a lelki befogadó képességébe tartozik ez a folyóirat. ... A lugosi »triumvirátus« eddig is azt a munkát végezte, hogy a magyarság minden belső vetélkedéséből és egymással való tusakodásából az előreívő értéket tárgyilagosan csoportosította, elismerte, kiemelte, és a krassó-szörényi magyarság körében apostoli buzgósággal gerjesztette. Amellett ott a román nemzetbeliekkel szemben is más, közlékenyebb, szívesebb, összefogóbb a társadalmi érintkezés.”

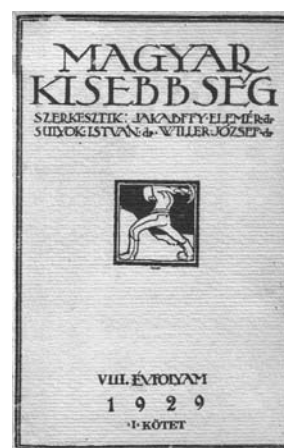
A folyóiratot a legendássá vált „lugosi triumvirátus” feloszlása után Jakabffy Elemér egyedül szerkesztette. Tisztában volt azzal, hogy a folyóirat leginkább azzal mozdíthatja elő a „nemzeti gondolat” ébrentartását és hatékony terjesztését, ha az „új nemzeti élet tárgybeli adatait összehordja, s köztudottá teszi”. A *Magyar Kisebbség* hasábjain gyakorta publikált statisztikai összeállításokat és elemzéseket, a kisebbségeket érintő fontos dokumentumokat, a nemzeti-nemzetiségi múlt beszédes adatait, illetve az utolsó évfolyamokban a bánási falvakban végzett szociológiai felmérések

eredményeit. A megbízható, ellenőrizhető tényeket mindennél többre becsülte. A folyóirat nem csak a romániai magyarságnak szólt. Hogy a Népszövetség tagjai és vezetői, valamint a nemzetközi közvélemény megismerhesse Románia és a többi kisantant állam magyarságának valós helyzetét és sérelmeit, a szerkesztők megjelentették a *Magyar Kisebbség* idegen nyelvű testvérpapjait is: a *Glasul Minorităților*, a *Der Stimme der Minderheitent*, illetve a *La voix des Minorités*-t.

„1922. szeptember elsején jelent meg a *Magyar Kisebbség* első száma. Ennek a folyóiratnak, amely már első füzetével nagy feltűnést keltett, szerkesztése lett húsz éven át legfőbb feladatomban. ... Ez a húsz éven át tartó fáradozásom eredményes volt. Ma legalább harminc közönyvtárban és sok magánhelyen őrzik Romániában és a határokon túl ennek a folyóiratnak összes számait, mint a kisebbségi kérdések legátfogóbb, magyar nyelven megjelent anyaggyűjteményét.” (*Lugostól Hátszegig. Közel hét évtized életemből*)

Kolozsváron 1922 végén alakult meg az Országos Magyar Párt, s egyik alelnökéül Jakabffy Elemért választották. Országgyűlési képviselőként háromszor volt tagja a román parlamentnek, s a romániai magyarság képviselőletében tevékenyen részt vett a népkisebbségek nemzetközi kongresszusain, összejövetelén és tanácskozásain. 1925 októberében Balogh Artúr társaságában a romániai magyarok küldöttként Genfben járt az európai népkisebbségek képviselőinek első kongresszusán. 1928-ban ugyanitt nagy hatású beszédet is mondott, 1936-ban pedig a Népszövetség megreformálására vonatkozó tervezetet nyújtott be. Elmaradhatatlan résztvevője volt ezekben az években a svájci Bernben vagy Genfben összeült nemzetiségi fórumoknak is, amelyek vezetőit Romániában, Lugoson is vendégül látta.

A *Magyar Kisebbség* 1925. májusi számának címlapja és a VIII. évfolyam bekötött példánya

Ideje jelentős részét a *Magyar Kisebbség* szerkesztése, kulturális előadások tartása, illetve az OMP ügyeinek intézése kötötte le. Lugoson létrehozta a Magyar Otthont, amely hajlékot nyújtott a Lugosi Magyar Dal- és Zeneegyletnek, s közel egy évtizeden át állt a magyar közművelődés és társadalmi élet szolgálatában. Támogatta a temesvári Magyar Ház fölépítését is. Az 1930. november 29-én lezajlott felavatási ünnepségen beszédet is mondott:

„Mi ebbe a házba csak kulturális szerveinket helyezhetjük el és azt a műhelyt, melyben nemzeti érzésünket megacélozzák és ebből a salakot kivetik. Ebben a műhelyben kiváló vezetők és mesterlegények egyaránt megértették a történelem figyelmeztető szavát, mely szerint az elnyomás csak a politikai és közjogi utakat torlaszolja el, a szellemi és az erkölcsi út azonban mindenkor nyitva áll azok számára, akik a győzelmes jóba vetett tántoríthatatlan hittel és szent hevülettel lépnek reá ... amely mindenkit arra készítet, hogy énje, tudása, képessége legjavát adja az eszme diadalhoz segítésére.”

Beszéde miatt a Sziguranca eljárást indított ellene. Szerencsére az ügynek nem lettek komolyabb következményei. Az 1930-as években az OMP alelnökeként, illetve bányászati tagozatának elnökeként számos politikai, alkalmi beszédet, ünnepi vagy népszerűsítő előadást tartott a temesvári Magyar Ház dísztermében.

„Ahogyan mi adtunk példát ahhoz, miképpen kell az összes magyar kultúrintézmények részére méltó otthont teremteni, ahogyan mi adtunk példát ahhoz, hogyan kell ifjúsági tagozatot megszervezni úgy, hogy az a párt szempontjából valódi értéket jelentsen, úgy azt hiszem, viszonyaink és körülményeink hivatásunkká teszik azt is, hogy *kisebbségi szórványmagarságunk* életútját megjelöljük, és gyakorlatilag bemutassuk azt a munkát, amely a szórványmagarság megmentésére hivatott – mondotta Jakabffy Elemér az OMP bányászati tagozata 1935. november 3-án megtartott közgyűlésén előterjesztett programbeszédében. – A szórványok megmentése elsősorban attól függ, vajon az ezekben élő minden lélek erkölcsi értékét és anyagi erejét megismerhetjük-e, hogy ezek számbavételével határozhatjuk el: mit kell érdekünkben tennünk.”

1923-ban megjelentette *Erdély statisztikája* című munkáját, amelyben megyékre, községekre, falvakra lebontva közölte az 1910-es magyar és az 1920-as román népszámlálások adatait. Rávilágított a szándékos hamisításokra, csúsztatásokra. Könyvéért hadbíróági eljárást indítottak ellene. Kezdeményezésére került a Népszövetség elé a bányászati magyar telepések ügye, akiknek földjeit jogtalanul kisajátította a román kormány.

Jogi képviselőtüket Genfben dr. Tornya Gyula csákovai ügyvéd látta el, akinek sikerült elérnie a nemzetközi fórumokon, hogy Románia kormánya legalább részben kárpótolja a megkárosított telepéseket. A *Krassó-Szörényi Lapok* hasábjain riportsorozatban közölt *Tibiscum* címmel a Zsupa melletti római kori telepről. Népszerűsítő írását különnyomatként magyarul és románul is kiadta. Nagy elismeréssel ismertette a kiadványt a neves román költő, Lucian Blaga is. Ioan Boroş lugosi görögkatolikus nagyprépostnak sikerült a kormánytól anyagi támogatást szereznie az ókori Tibiscum feltárásához. Ioan Boroşsal együttműködve, adatait és összegyűjtött levéltári dokumentumait fölhasználva írta meg Jakabffy Elemér *Az 1790-91-iki magyar országgyűlés előzményei Krassó vármegyében* című tanulmányát, amelyet előbb a *Krassó-Szörényi Lapok*ban, majd külön kis kötetekében jelentetett meg. 1925-ben hagyta el a nyomdát *Az 1848. év eseményei Krassó vármegyében* című dokumentumgyűjteménye, *Adatok Krassó vármegye múltjából* címmel összeállított kötete pedig 1928-ban került az olvasók kezébe, amelyet a Magyar Történelmi Társulat folyóirata, a *Századok* is méltatóan ismertetett.

Az 1848. év eseményeinek dokumentumgyűjteménye

Az Erdélyi Irodalmi Társaság 1929-ben választotta tagjai sorába. A sepsiszentgyörgyi Magyar Dalárda kultúrestélyén 1929. november 23-án a nemzeti tragédiáknak a dalra gyakorolt hatásáról tartott előadást, amelynek szövegét aztán fölvette *Ünnepelő beszédek* címmel 1931-ben kiadott kötetébe. Az *Ünnepelő beszédek* sorozat további kötetei 1934-ben, illetve 1937-ben láttak napvilágot. 1930-ban könyvalakban közreadta *Emlékezéseim Tisza István grófról* című írását, a következő esztendőben pedig megjelentette *Adatok a románság történetéhez a magyar uralom alatt* című dokumentumgyűjteményét. Publicisztikai írásait, vitairatait, értekezéseit és visszaemlékezéseit a *Magyar*

Kisebbség és a Krassó-Szörényi Lapok mellett a temesvári *Déli Hírlap és Temesvári Hírlap*, az aradi *Erdélyi Hírlap és Aradi Közlöny*, valamint a vezető kolozsvári, nagyváradi és szatmári sajtóorgánumok közölték. Élénk visszhangot keltett 1933. július 1-jén a Magyar Párt marosvásárhelyi nagygyűlése keretében a Jakabffy Elemér vezette kisebbségi szakosztály ülésén elhangzott elnöki megnyitó beszéde, amelyben először ítélte el a nyilvánosság előtt a diktatúrákat. Határozottan elutasította a fajelméletet is, amelyet a hitleristák, a német nemzeti szocialisták hirdettek.

„Köztevékenységem ezen évek alatt különösen a vezetésem alatt álló kisebbségi és történeti szakosztály elméleti és adatgyűjtő munkájának fokozásában és a már román egyetemokről kikerült fiatalságunknak a munkához kapcsolásában, a vezetésem alá került Szörény megyei, majd bánági tagozat tökéletesebb kiépítésében és ezekben a szociális feladatok felkarolásában és kulturális előadások tartásában merült ki, folyóirataim szerkesztése, közírói tevékenységem és a nemzetiségi kongresszusokon való részvétel mellett. A Kolozsváron 1934. november 13-án megtartott kisebbségi és történeti szakosztály ülésén elhatároztuk, hogy ezentúl ülésezésünket mindig más, magyarlakta nagyobb városban tartjuk a nyilvánosság előtt, és ezeknél fiatal nemzedékünk képzett tagjait is szóhoz juttatjuk. Az első ilyen ülésünk helyéül Nagyváradot tűztük ki, ahol ez – nagyon gondos előkészítés után – 1935. május 24-én és 26-án kitűnő sikerrel zajlott le. A második ilyen ülésezést 1936. szeptember 3-án tartottuk, hasonló sikerrel Brassóban, a harmadikat Kolozsvárott 1937. május 30-án, és a negyediket 1937. szeptember 3-án Sepsiszentgyörgyön. Az ezek anyagával kiadott könyvek kisebbségi szakirodalmunk értékeihez számíthatók. Már a nagyváradi ülésen elhangzott a kívánság egy népkisebbségi és történeti szakkönyvtár felállítására. Az eszmét magamévá tettem, a könyvtár szervezeti szabályát elkészítettem, és a könyvtár anyagának gyűjtését megkezdtem a temesvári Magyar Házban rendelkezésre bocsátott helyiségben. Sajnos, a bekövetkezett diktatúrák által a magyar sajtónak megsemmisítése következtében a könyvtár, amelynek könyvjegyzékét is kinyomattam, célját el nem érte, 1944. augusztus 23-a után pedig sorsa az elpusztulás lett.”

1935. december 17-e és 1936. május 15-e között a temesvári Magyar Házban az európai politika alakulásáról tartott előadás-sorozatot a Magyar Párt bánági tagozata ifjúsági szervezete tagjai számára, amelyben áttekintette a porosz–francia háború befejezésétől, 1871-től az I. világháború kitöréséig tartó időszak főbb eseményeit és folyamatait. Előadott Karánsebesen, Aradon, Lugoson és Brassóban is. Utolsó nyilvános előadását 1936. november 28-án Temesváron a

Bánági Magyar Közművelődési Egyesület rendezvényén tartotta. A királyi diktatúra bevezetését követően Romániában az OMP működését is betiltották.

A Magyar Tudományos Akadémia 1938. május 6-án megtartott rendes évi közgyűlésén Jakabffy Elemér eredményes munkássága elismeréseképpen különső tagjává választotta.

Páll Györggyel, az OMP bánági tagozata főtítkárával közösen írt, 1939-ben Budapesten kiadott *A bánági magyarság húsz éve Romániában* című könyvének is a tények számbavétele, a Maros és a Duna közötti tájegység szóránymagyarsága valós helyzetének felmérése a legfőbb érdeme. A könyv „teljesen tárgyilagos helyzetképet adott arról, miképpen semmisült meg itt a magyar, és rendezkedett be a román uralom, miképpen és miért érte a bánági magyarságot nagy veszteség minden téren, és miként rendezkedett be az új helyzetben politikailag, társadalmilag, valamint kulturális téren, és milyen eredményeket ért el két évtized alatt”. A budapesti Stúdium Kiadónál megjelent könyvet Jakabffy Elemér mindenekelőtt azoknak ajánlotta, akik érdemesnek tartották arra, hogy az MTA tagjává válasszák. Az elrendelt mozgósítás miatt személyesen nem utazhatott fel Budapestre akadémiai székfoglalója megtartására. *A Népszövetség népkisebbségi védelmének bírálata* című dolgozatát Nagy Miklós akadémikus olvasta fel az MTA 1939. március 17-i gyűlésén.

A Bánág magyarságának helyzete a II. világháború kitörésével, a romániai királydiktatúra bevezetésével és a bécsi döntéssel gyökeresen megváltozott. A Dél-Erdélyben maradt magyarok számára „a második kisebbségi sors” sötét korszaka kezdődött 1940-ben. Amíg lehetett, hatványozott anyagi és szellemi erőfeszítések árán Jakabffy Elemér továbbra is megjelentette a *Magyar Kisebbséget* az Antonescu-rendszer nyíltan magyarellenes feltételei közepette is. Profilját valamelyest tágítva a Lugoson kiadott lap átvállalta a hiányzó tudományos folyóiratok feladatkörét is. Ugyancsak a tényfeltárás jegyében jelentek meg a *Magyar Kisebbség* hasábjain a bánági településekről készített „falurajzok”, szociográfiai tanulmányok. Végül 1942-ben a 15–16. duplaszám megjelenése után a *Magyar Kisebbség* megszűnt. A bukaresti hatóságok elszabotálták cenzúrázását, márpedig az érvényben levő törvények értelmében „cenzúrázatlanul” nem jelenhetett meg a folyóirat.

Jakabffy Elemér bekapcsolódott a Magyar Népközösség munkájába is, amelynek bánági tagozatát Martzy Mihály elnök halálát követően elnökként vezette. Több jótékonyági akciót szervezett az elszegényedett magyar családok, valamint a temesvári bombakárosultak megsegítésére. Személyes közbenjárásával

a Népközösségnek sikerült megvásárolnia Dél-Erdély egyedüli magyar nyelvű újságját, a *Déli Hírlapot*, amelynek hasábjain ugyancsak írásokkal jelentkezett. Kötetben közölte *Krassó-Szörény vármegye története, különös tekintettel a nemzetiségi kérdésre* című értekezését. A *Magyar Kisebbségből különnyomatként megjelentette a Kérelmek, határozatok, javaslatok és törvényes intézkedések az erdélyi nemzetiségi kérdés megoldására másfél évszázad alatt* című összegező tanulmányát. Komoly erőfeszítéset tett annak érdekében, hogy újraélessze a temesvári Arany János Társaság tevékenységét. A Társaság egykori és kortárs tagjainak írásaiból összeállított antológia megjelenését a bekövetkezett történelmi események akadályozták meg.

A közlési lehetőség nélkül maradt Jakabffy Elemér mégsem tétlenkedett. Mintegy 1939-ben publikált könyve folytatásaként közeli munkatársai – Arató Andor, Fodor József és Takáts Lajos – közreműködésével 1943. április 22-én befejezte *A bánági magyarság helyzete a bécsi döntés óta* című helyzetfeltáró tanulmányát, amelyben a Temesközben élő magyarság életében bekövetkezett változásokat tekintette át. A statisztikai adatokra építő áttekintés kézírata csodálatos módon megőrződött a Jakabffy család levéltárában. Bemutatja a bánági magyarság történetének egyik véres, zaklatott időszakát, amelyről a források hiánya miatt viszonylag keveset tudunk. A mű a temesvári *Heti Új Szó* hasábjain jelent meg nyomtatásban több folytatásban 2001-ben, születésének 120. évfordulóján.

A II. világháború éveit Jakabffy Elemér rengeteg zaklatásnak, üldöztetésnek volt kitéve. Többször is letartóztatták, s hosszabb-rövidebb ideig fogva tartották. Voltak időszakok, amikor csak csendőri engedéllyel hagyhatta el Zaguzsént. Itt tartóztatták le 1944 augusztusában, s ez egyben közéleti tevékenysége és szereplése végét is jelentette. Lugosra, majd Bukarestbe internálták, így akarták az Észak-Erdélyben maradt Emil Hațieganu orvos, román kisebbségi politikus személyes biztonságát garantáltatni. 1945 áprilisában engedték szabadon. Októberben Zaguzsénban felkeresték a Magyar Népi Szövetség vezetőit, s felkérték, hogy kapcsolódják be a munkájukba. Ám Jakabffy visszautasította az együttműködést a kommunista irányítással létrejött szervezettel. 1949 márciusában elhurcolták Zaguzsénból, kényszerlakhelyéül Hátszeget jelölték ki. Könyveit, jegyzeteit, kézíratait és levelezését lefoglalták. Elvesztésüket élete végéig fájalta, emlékirataiban mindegyre felemlgette. Naplóját, hogy ne kerüljön avatatlan kezekbe, kilakoltatása közben önkézüleg megsemmisítette. Az állambiztonsági szervek

1950-ben ismételten zaklatták naplófeljegyzései miatt.

Kényszerlakhelyét, Hátszeget 1954-ben hagyhatta el. 1957-ben Szatmáron telepedett le, ahol Loránd fia élt. Megírta emlékiratait, közel hét évtizedes életének krónikáját. Bölcsőhelyétől és munkássága legfőbb színterétől távol, Szatmárnémetiben hunyta le örökre a szemét 1963. május 19-én, 82 esztendőskorában.

Jakabffy Elemér emlékének ápolása, szellemiségének és örökségének továbbéltetése terén Szatmárnémeti lényegesen többet tett és tesz, mint szülővárosa, Lugos. 1989 után egyezség született, hogy a két város felváltva szervezi meg a Jakabffy Napokat, ám évek óta kizárólag Szatmár ad otthont az emlékére szervezett tudományos ülésszakoknak, összejöveteleknek. Rendszeresen felkeresik és megkoszorúzzák Jakabffy Elemér sírját is. Lugoson és a Bánágban egyetlen emléktábla leleplezésén kívül alig történt valami Jakabffy Elemér emlékének ébren tartása, életművének megismertetése érdekében. Mintha az illetékesek megfeledkeztek volna arról, hogy a romániai magyarság egyik legkiválóbb politikusa, közéleti nagysága mégiscsak a Temes-parti városban született, és tevékenységének tekintélyes része Lugoshoz kötődik.

Halálának 45. évfordulóján, 2008. május 24-én és 25-én az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület Partiumi Alelnöksége kilencedik alkalommal tartotta meg Szatmárnémetiben a Jakabffy Napok néven immár hagyományosnak számító tudományos összejövetelét, amelyre jelentős romániai, szlovákiai, szlovéniai, horvátországi, ukrainai és magyarországi történészeket, társadalomtudósokat, politológusokat és politikusokat hívtak meg. A nemzetközi eszmecsere névvel *Kárpát-medencei magyar egység – megosztottság* volt a témája.

A tanácskozás főszervezője a fáradhatatlan Muzsnay Árpád, az EMKE alelnöke volt, míg szakmai koordinálását Varga Attila jogász, parlamenti képviselő vállalta. A rendezvényen számos kiváló előadás elhangzott. Katona Tamás a magyar nemzeti egység pillanatait vázolta; Szarka László *A regionalitás szerepe a kisebbségi magyar pártok programalkotásában* címmel tartott előadást; Törzsök Erika a megújuló nemzetpolitikáról szól; Duray Miklós ismertette a nemzeti és az európai politika sajátosságait a Kárpát-medencében. Kántor Zoltán *A nemzet kérdése a nemzetközi porondon*; Csutak István: *Az Új? Régi? Jó?*; Majtényi Balázs pedig *Az etnikai konfliktusok és az Európai Unió* címmel tartott előadást. E néhány kiragadott példa is mutatja, hogy a Szatmárnémetiben megtartott tanácskozás méltó módon idézte meg a legnagyobb romániai magyar kisebbségpolitikus emlékét. ■